

Оксана Кихтюк
kyhtuik@gmail.com

Оксана Соловей
oksana_solovei@mail.ru

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Україна

ПСИХОЛІНГВІСТИЧНІ МАРКЕРИ ПРОЯВУ ЕТНІЧНОЇ ІНТОЛЕРАНТНОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Received April 16, 2015; Revised April, 20, 2015; Accepted May, 5, 2015

Анотація. Стаття описує аналіз результатів теоретичного та емпіричного дослідження психолінгвістичних маркерів прояву етнічної інтолерантності студентської молоді. Окреслено основні підходи до визначення понять етнічної толерантності, етнічної ідентичності, етнічних упереджень та етнічних стереотипів. Охарактеризовано особливості прояву етнічної толерантності / інтолерантності, рівні розвитку етнічної ідентичності, взаємозв'язок етнічної толерантності з рівнем розвитку етнічної ідентичності особистості. Емпіричне дослідження передбачало визначення соціальної дистанції по відношенню до представника тієї чи іншої етнічної групи відповідно до соціальної ролі, яка є допустима у взаємодії для досліджуваних, визначення типу етнічної ідентичності опитуваних та виявлення психолінгвістичних маркерів прояву етнічної інтолерантності щодо представників етнічних спільнот, по відношенню до яких соціальна дистанція у міжособистісній взаємодії виявились найбільшою. Емпірично встановлено, що 48,9 % досліджуваних мають позитивну етнічну ідентичність, яка характеризується поєднанням позитивного ставлення до власного народу з позитивним ставленням до інших народів; у 30,2 % опитаних виявлено такий тип етнічної ідентичності, як етнічна індиферентність, що вказує на «розмити», нечітку етнічну ідентичність, виражену в невизначеності етнічної приналежності, неактуальності етнічності. Для 20,9 % опитуваних властивий етнічний егоїзм, що може виражатися на вербальному рівні і може припускати напруженість і роздратування в спілкуванні з представниками інших етнічних груп або визнання за своїм народом права вирішувати проблеми за «чужий рахунок». Результати проведеного емпіричного дослідження засвідчили наявність етнічних упереджень та стереотипів серед студентської молоді щодо представників певних національностей, а саме наявність негативних, глибинних гетеростереотипів щодо росіян та негативних поверхневих стереотипів стосовно німців як представників інших етнічних груп, та позитивних, глибинних аутостереотипів щодо власної етнічної групи.

Ключові слова: *етнічна толерантність, ксенофобія, етнічна ідентичність, етнічна самосвідомість, етнічні упередження, етнічні стереотипи, етнофобізми,*

Kykhtiuk, Oksana, Solovey Oksana. Psycholinguistic Markers of Students' Ethnic Intolerance Manifestation

Abstract. The article is focused on the theoretical and empirical study of psycholinguistic markers of students' ethnic intolerance manifestation. The authors offer basic approaches to definitions of ethnic tolerance, ethnic identity, ethnic prejudices and ethnic stereotypes. The empirical study involved the revealing of social distance, social role, which determine the type of ethnic identity of respondents, and psycholinguistic markers of ethnic intolerance manifestation. It has been found out that i) 48.9 per cent of all respondents have positive ethnic identity, which is characterized by a combination of positive attitudes towards their own people as well as a positive

attitude to other people; ii) 30.2 per cent of the respondents were identified as ethnically indifferent, i.e. with blurred ethnic identity, expressed in uncertainty of ethnicity; iii) 20.9 per cent of the respondents expressed verbally their ethnic intolerance. This fact can cause tension and irritation in communication with other ethnic groups or recognition of the rights of others. The results of the present empirical study has shown that the students had positive underlying autostereotypes towards own ethnic group. However, there were some ethnic prejudices as to Russians, surface negative stereotypes as to Germans as members of other ethnic groups.

Keywords: *ethnic tolerance, xenophobia, ethnic identity, ethnic self-consciousness, ethnic prejudices and ethnic stereotypes, ethnophobia.*

Кихтюк О.В., Соловей О.А. Психолінгвістическіе маркеры проявленія етніческої інтолерантності студенческой молодежи

Аннотация. Стаття аналізує результати теоретического і емпірического дослідження психолінгвістических маркерів проявленія етніческої інтолерантності студенческой молодежи. Определены основные подходы к определению понятий этнической толерантности, этнической идентичности, этнических предубеждений и этнических стереотипов. Охарактеризованы особенности проявления этнической толерантности / интолерантности, уровней развития этнической идентичности, взаимосвязь этнической толерантности с уровнем развития этнической идентичности личности. Эмпірическе дослідження передбачувало определение социальной дистанции по отношению к представителю той или иной этнической группы в соответствии с социальной ролью, определение типа этнической идентичности опрошенных и выявления психолінгвістических маркерів проявленія етніческої інтолерантності в отношении представителей этнических сообществ. Эмпірически установленно, что 48,9 % исследуемых имеют положительную этническую идентичность, которая характеризуется сочетанием позитивного отношения к собственному народу с положительным отношением к другим народам; у 30,2 % опрошенных выявлено этническую индифферентность, что указывает на «размытую», нечеткую этническую идентичность, выраженную в неопределенности этнической принадлежности, неактуальности этничности. Для 20,9 % опрошенных присущ этнический эгоизм, выражающийся на вербальном уровне и предполагающий напряженность и раздражение в общении с представителями других этнических групп или признание за своим народом права решать проблемы за «чужой счет». Результаты проведенного эмпирического исследования показали наличие этнических предубеждений и стереотипов среди студенческой молодежи в отношении представителей определенных национальностей, а именно наличие негативных, глубинных гетеростереотипов по отношению к русским и негативных поверхностных стереотипов по отношению к немцам, как представителям других этнических групп, и положительных, глубинных аутостереотипов по отношению к собственной этнической группе.

Ключевые слова: *этническая толерантность, ксенофобия, этническая идентичность, этническое самосознание, этнические предубеждения, этнические стереотипы, этнофобизмы.*

Вступ

Проблема етнічної упередженості та ксенофобії дедалі більше хвилює дослідників різних галузей: психологів, педагогів, етнологів, соціологів, лінгвістів тощо. Об'єктивними чинниками актуалізації цієї проблеми є, по-перше, ситуація анексії Криму та ведення бойових дій на території України, у зв'язку з чим виникає гостра необхідність налагодження діалогу щодо мирного співіснування представників різних національностей, а по-друге, посилення інтеграційних процесів у різних сферах суспільного життя, внаслідок чого маємо велику кількість полікультурних середовищ.

Питання про толерантне ставлення до представників інших країн також загострюється у зв'язку із підвищенням рівня соціальної напруги та уваги до національної самоідентичності, етнічної самосвідомості, розвиток яких жодним чином не повинні перетворюватись у ксенофобні прояви.

До завдань праці належать, по-перше, визначення категоріального поля поняття етнічної толерантності / інтолерантності через встановлення релевантних до нього понять; по-друге, емпіричне вивчення психолінгвістичних маркерів прояву етнічної інтолерантності студентської молоді.

Етнічна толерантність – системна сукупність психологічних настанов, відчуттів, певного набору знань і суспільно-правових норм (виражених через закон або традиції), а також світоглядно-поведінкових орієнтацій, які припускають терпиме або прийнятне ставлення представників однієї національності (зокрема, на особистому рівні) до інших інонаціональних явищ (мови, культури, звичаїв, норм поведінки тощо) чи представників інших етнічних груп. Етнічна толерантність – це терпимість до будь-яких проявів іноетнічного менталітету (у поведінці, способі життя, характері, висловлюваннях тощо).

У праці обрано підхід до етнічної толерантності в контексті етнічної ідентичності й етнічної свідомості особистості та протидії ксенофобії (О. К. Бичко, Л. В. Засекіна, О. А. Донченко, О.О. Леонт'єв, Д. О. Леонт'єв, Н. М. Лебедева, О. М. Лозова, Г. У. Солдатова, В. С. Хомик, М. А. Шугай) (Kukhtsiuk 2010). Оскільки поняття етнічної ідентичності та етнічної упередженості є належить до категоріального поля толерантності та є предметом значної кількості психологічних досліджень. На думку деяких дослідників, існує тісний зв'язок між етнічною ідентичністю й етнічною толерантністю, зокрема, “позитивна групова ідентичність призводить до толерантності, а втрата цієї ідентичності – до нетерпимості, екстремізму” (Ivanova 2004).

У поліетнічному суспільстві, на думку Г. У. Солдатової, позитивна етнічна ідентичність має характер норми і властива більшості. Вона задає такий оптимальний баланс толерантності по відношенню до власної і до інших етнічних груп, який дозволяє розглядати її, з одного боку, як умову самостійності і стабільного існування етнічної групи, а з іншого – як умову міжкультурної взаємодії в поліетнічному світі. Трансформація етнічної самосвідомості за типом гіперідентичності – відповідає іншим трьом шкалам:

– етноеготизм (може виражатися в необразливій формі на вербальному рівні як результат сприйняття через призму конструкту “мій народ”, але також можна припустити, наприклад, напругу і роздратування в спілкуванні з іншими етнічними групами чи визнання за своїм народом права вирішувати проблеми за «чужий рахунок»);

– етноізоляціонізм (переконання в перевазі свого народу, визнанні необхідності «очищення» національної культури, негативне відношення до міжетнічних шлюбних союзів, ксенофобія);

– етнофанатизм (готовність іти на будь-які дії в ім'я, так чи інакше зрозумілих інтересів, майже до етнічних «чисток», відмова іншим народам у

праві користуватися ресурсами і соціальними привілеями, визнання пріоритету етнічних прав народу над правами людини, виправдання будь-яких жертв в боротьбі за благополуччя свого народу) (Soldatova 2006).

Засекіна Л. В. наголошує, що межа між етнічною ідентичністю і етнічною упередженістю є дуже хиткою і зникає тоді, коли усвідомлення приналежності до етнічної групи трансформується у чітке переконання, що виражає негативне ставлення до інших через усвідомлення своєї переваги шляхом визнання меншовартості іншого (Zasiekina 2008).

Етнічна упередженість відрізняється від особистісної упередженості тим, що негативне ставлення зумовлено не характерологічними рисами особистості, а її приналежністю до певної етнічної групи.

Формування етнічних упереджень безпосередньо пов'язане з етнічною стереотипізацією - базовим процесом етносоціальної категоризації, унаслідок якого утворюються етнічні стереотипи (Gnatenko 1995). Етнічні стереотипи соціально детерміновані, узагальнені, емоційно насичені, стійкі уявлення про особливості соціокультурного існування етнічних груп, а також про моральні, розумові, фізичні та інші якості їхніх представників (Gasanov 1994). Етнічні стереотипи поділяються на авто- та гетеростереотипи. Автостереотипи – це сукупність атрибутивних ознак про дійсні або уявні риси, притаманні власній етнічній групі, що виконують функцію її позитивно-ціннісної диференціації, оскільки, як правило, містять комплекс позитивних оцінок про неї. Гетеростереотипи являють собою оцінні, зазвичай, негативні судження про інші етноси та їхніх представників. Гетеро- та автостеротипи взаємопов'язані, оскільки етнічна диференціація та ідентифікація завжди відбувається через порівняння та протиставлення чужинців із представниками своєї нації та навпаки (Gasanov 1994).

На думку Г. Солдатової, етнічний стереотип відіграє важливу соціальну роль, як фактор консолідації та фіксації етнічної групи, відображаючи прагнення людей до збереження позитивної етнокультурної ідентичності. Зрушення в структурі етнічного стереотипу, що відбувається в результаті накопичення негативного емоційного заряду, і перетворення стереотипу в негативний, є, на думку дослідниці, початком існування етнічного упередження і передумовою формування інтолерантної поведінки. Психологічною основою формування упереджень є поглиблення тенденції до перебільшення розбіжностей між власною та іншими етнічними групами, з одного боку, й мінімізація відмінностей всередині власної групи — з іншого, що зрештою веде до зміщення позитивного балансу в сфері соціальної перцепції на користь власної етнічної спільноти. Упередження, залежно від ступеня концентрації негативного афективного заряду і від типу етноконтактної ситуації, відповідають таким формам поведінки, як уникання спілкування з представниками певних етнічних спільнот чи ухиляння від міжетнічних контактів у деяких сферах життєдіяльності (Soldatova 2006).

Етнічні упередження — це оцінні конструкти, що базуються на гетеростереотипах і виражають ціннісне ставлення однієї етносоціальної спільноти до представників іншого етносу. Етнічні упередження виражають

оцінку, що поділяють усі або більшість членів етнічної або будь-якої іншої етносоціальної групи (Gnatenko 1995).

Американський дослідник Ф. Ебоуд визначає три основні показники упередженості (Aboud 1994). Перший показник представлений негативною оцінкою, при цьому слід чітко розмежовувати поняття упередженості і стереотипу, не зважаючи на те, що вони часто супроводжують одне одного. Упередженість – це негативне ставлення, тоді як стереотип – це генералізоване, узагальнене уявлення про інтелектуальні, фізичні, моральні властивості представників різних етнічних груп. Стереотипи можуть бути позитивні, відтак, не формуватимуть упередженого ставлення до інших етносів. Іншим показником етнічної упередженості є прояв негативною оцінки стосовно етнічної приналежності людини, а не її особистісних властивостей і рис, відтак, негативна оцінка розповсюджується на переважну більшість представників певної етнічної групи. Третій показник представлений наявністю готовності діяти і реагувати на членів певної етнічної групи виключно негативною способом, що розглядається як прояв інтолерантності (ксенофобії) в дії.

Методи дослідження

Для емпіричного вивчення проблеми прояву етнічної інтолерантності серед студентської молоді нами було підібрано та використано такі методики: 1. «Шкала соціальної дистанції» Е. Богардуса; 2. Методика «Незавершені речення» для визначення етнічних стереотипів та упереджень щодо інших етнічних спільнот; 3. Методика «Типи етнічної ідентичності» (Г. У. Солдатова, С. В.Рижова); 4. Анкета-опитувальник «Етнічно толерантна особистість» (О. В. Кихтюк).

Вибірку дослідження склали студенти Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (86 осіб) віком від 17 до 21 року (юридичний факультет, факультет психології, педагогічний інститут). Усі досліджувані за національністю є українцями, серед них 63 особи жіночої статі та 23 особи – чоловічої статі.

Процедура дослідження

Процедура емпіричного дослідження реалізовувалась поетапно. На першому етапі нами було використано шкалу соціальної дистанції Е. Богардуса, що дозволило виокремити етнічні групи, по відношенню до яких соціальна дистанція є досить великою. На нашу думку, це могло бути свідченням існування певних упереджень, стереотипів по відношенню до цієї етнічної групи та бути підґрунтям для прояву інтолерантної поведінки по відношенню до представників цих етнічних груп. Наступний етап передбачав дослідження наявності чи відсутності стереотипізованих поглядів чи/та упереджень щодо дистанційованих етнічних груп за допомогою використання методу незавершених речень. Останній етап нашого дослідження передбачав виявлення типу етнічної ідентичності, притаманного досліджуваним та вимірювання рівня прояву етнічної толерантності студентської молоді.

Обговорення результатів

Використання «Шкали соціальної дистанції» Е. Богардуса передбачало оцінку досліджуваними представника того чи іншого етносу за основною категорією – соціальною роллю, яку він допустимо може виконувати у особистому житті досліджуваного. Запропоновані етнічні групи були представлені росіянами, українцями, німцями та поляками. Узагальнені результати представлено у табл. 1.

Таблиця 1

**Узагальнені результати дослідження за методикою
«Шкала соціальної дистанції» (модифікований варіант)**

Соціальна роль	Етнічна група			
	Росіяни	Українці	Німці	Поляки
Чоловік (дружина)	2.3 %	83.7 %	4.7 %	9.3 %
Сусід	4.7 %	65.1 %	11.6 %	18.6 %
Друг	1.2 %	81.4 %	5.8 %	11.6 %
Колега	3.5 %	67.5 %	9.3 %	19.7 %
Територіальний керівник	0 %	95.3 %	1.2 %	3.5 %
Керівник виробництва	0 %	59.3 %	26.7 %	14 %
Житель мого району	2.3 %	74.4 %	9.3 %	14 %

Отже, із загального числа опитуваних, 83,7 % досліджуваних хочуть мати собі за чоловіка (дружину) представника власного етносу, так, як вважають, що вони є найбільш придатними для спільного життя; найменшу кількість виборів стосовно цієї соціальної ролі отримали росіяни (2,3 %). Для проживання по сусідству студенти обрали українців – 65,1 %. Як другу, досліджувані надали перевагу також представникам свого етносу – 81,4 % та поляків – 11,6 %. Як колегу досліджувані обрали поляків – 19,6 %, вважаючи їх трудолюбними і відданими своїй справі та традиційно – українців (67,5 %). Як територіального керівника студенти бажали б бачити лише представника власного етносу (95,3 %), тоді як у ролі керівника виробництва досліджувані бажать бачити не лише українців (59,3 %), але й німців – 26,7 %. Як жителю свого району, досліджувані надали перевагу українцям – 74,4 % та полякам – 14 % опитаних. У всіх категоріях досліджувані надають перевагу українцям як представникам власної етнічної групи. Досить високі показники одержали поляки, як представники сусідньої держави, що може бути пояснено високим рівнем співчуття, розуміння, проникнення проблемами, що спіткали Україну, та значною емоційною підтримкою українців у боротьбі за свою цілісність, свободу представниками цієї етнічної спільноти. Найбільш дистанційованими виявились росіяни. Досить значну соціальну дистанцію одержали німці, що й зумовило вибір цих двох етнічних спільнот та власної етнічної групи (як найменш дистанційованої) для подальшого дослідження за допомогою методу незавершених речень.

Проаналізовано весь масив відповідей респондентів та виокремлено семантичні універсалиї, які є психолінгвістичними маркерами прояву етнічної толератності/інтолерантності студентської молоді. Перелік семантичних універсалиї окремо для кожної етнічної групи зведено в табл. 2.

Таблиця 2

**Узагальнені результати дослідження за методикою
«Незавершені речення»**

Запитання	Етнічна група		
	Росіяни	Німці	Українці
1. Цей народ любить...	1. Горілку (15). 2. Свій народ (4). 3. Критикувати всіх, окрім себе (3). 4. Голову держави – Путіна (3).	1. Гроші (21). 2. Свою націю (3).	1. Сало (9). 2. Свободу (4). 3. Свою країну (5). 4. Свої традиції (3).
2. Ми всі знаємо, що цей народ...	1. Гордий (4). 2. Не вихований (6). 3. Конфліктний (4). 4. Не надійний (3).	1. Хитрий (5). 2. Нудний (3). 3. Скупий (6).	1. Працьовитий (3). 2. Патріотичний (7). 3. Добрий (5). 4. Дружелюбний (3).
3. Цей народ можна відрізняється за...	1. Мовою (14). 2. Манерою поведінки (8). 3. Їх покірністю владі (3).	1. Мовою (3). 2. Зовнішністю (12). 3. Поведінкою (8).	1. Дружелюбним ставленням до інших (4). 2. Мовою (3). 3. Звичаями, традиціями, культурою (9). 4. Національною символікою (5). 5. Згуртованістю (3).
4. Цей народ завжди поступає...	1. Відповідно до своїх інтересів (8). 2. За наказом глави держави – Путіна (6). 3. Не культурно (4). 4. Не гуманно щодо інших національностей (3). 5. Зверхньо (3).	1. Корисливо (15). 2. Справедливо (4).	1. Наївно (3). 2. Мужньо (5). 3. Толерантно (6). 4. Чесно (7). 5. З гідністю (3).
5. Всі інші вважають, що цей народ...	1. Вороже налаштований (4). 2. Винний у конфлікті з Україною (6). 3. Нетолерантний (3). 4. Москалі (12).	1. Розумний (4). 2. Жадібний (9). 3. Корисливий (9).	1. Красивий (3). 2. Добрий (14). 3. Бандерівці (8). 4. Патріотичний (5).

Як видно з таблиці, низка семантичних універсалій, що стосуються німців, як представників етнічної групи, має негативне змістове наповнення, проте значна частина має асоціації нейтрального характеру, або семантичні універсали позитивного забарвлення. Що стосується росіян, то тут ми можемо констатувати наявність етнічних стереотипів серед студентської молоді стосовно представників цієї національності, а саме наявність негативних, глибинних гетеростереотипів по відношенню до росіян. Така ситуація загострюється тривалим військовим конфліктом між Росією та Україною, що не може не відбиватись на емоційному від реагуванні на представників цього народу. Щодо власної етнічної спільноти, то ми можемо констатувати наявність у досліджуваних як глибинних, так і поверхневих позитивних ауто стереотипів. Важливим моментом, на який варто звернути увагу, є наявність етнофобізмів серед відповідей респондентів. Етнофобізми – це емотивно-оцінні найменування етносів. Відтворюючи складний асоціативний потенціал упереджених уявлень одного етносу про інший, ці етнонімічні назви є засобами образного позначення іноземців, в основу творення яких покладено різноманітні номінативні моделі. У нашому випадку такі етнофобізми виявлені стосовно росіян – семантична універсалія «москалі» (12), та стосовно власного етносу – семантична універсалія «бандерівці» (8). Сферою функціонування етнофобізмів є насамперед неофіційне мовлення. Використання таких одиниць в інституційних видах дискурсу не лише суперечить комунікативним нормам офіційного спілкування, а й є відкритим виявом ксенофобії, тобто ворожого, інтолерантного, боязкого ставлення студентської молоді до чужоземців, їхньої культури, релігії, традицій тощо.

Наступною була використана методика «Типи етнічної ідентичності», яка дала можливість діагностувати у 48,9 % досліджуваних позитивну етнічну ідентичність. Цей тип етнічної ідентичності характеризується поєднанням позитивного ставлення до власного народу з позитивним ставленням до інших народів. У поліетнічному суспільстві позитивна етнічна ідентичність має характер норми й властива переважній більшості. Вона задає такий оптимальний баланс толерантності щодо власної та інших етнічних груп, який дає змогу кваліфікувати її, з одного боку, як умову самостійності і стабільного існування етнічної групи, з іншого, – як умову мирної міжкультурної взаємодії в поліетнічному світі. Для 30,2 % досліджуваних характерною є етнічна індиферентність, що вказує на «розмити», нечітку етнічну ідентичність, виражену в невизначеності етнічної приналежності, неактуальності етнічності. Для 20,9 % опитуваних властивий етнічний егоїзм. Цей тип ідентичності може виражатися в нешкідливій формі на вербальному рівні як результат сприйняття крізь призму «мій народ», але може припускати, наприклад, напруженість і роздратування у спілкуванні з представниками інших етнічних груп або визнання за своїм народом права вирішувати проблеми за «чужий рахунок».

Слід відзначити, що упродовж емпіричного дослідження не було виявлено таких деструктивних типів етнічної ідентичності як етнонігілізм, етноізоляціонізм та етнофанатизм.

З метою визначення рівня розвитку різноманітних аспектів етнічної толерантності, ми використали анкету-опитувальник «Етнічно толерантна особистість» та отримали такі результати: у 74,4 % досліджуваних виявлено середній, у 24,4 % – високий та у 1,2 % – низький рівень прояву когнітивного компоненту. Це свідчить про те, що досліджувані володіють знаннями щодо інших етнічних груп, мають уявлення про особливості їх походження та про етнічні стереотипи, що властиві різним націям, їх національний характер тощо, проте ці знання можна і варто поглиблювати і розширювати.

Щодо емоційного компоненту етнічно толерантної особистості, то у 61,6 % виявлено високий рівень розвитку, у 32,6 % – середній і лише у 5,8 % – низький рівень розвитку, що свідчить про те, що досліджуваним приносить задоволення та приємні емоції взаємодія та спілкування з представниками інших етнічних груп, і більшість не надає перевагу спілкуванню лише зі своїми співвітчизниками, а радо взаємодіє з представниками інших етносів

За третім компонентом етнічно толерантної особистості – поведінковим, виявлено наступні результати: у 79,1 % досліджуваних діагностовано високий рівень, у 20,9 % – середній, а низький рівень прояву поведінкового компоненту відсутній взагалі. Це свідчить про те, що досліджувані готові не лише на рівні декларування, а й реально, виявляти етнічно толерантну поведінку щодо представників інших національностей. Вони охоче контактують із представниками інших націй, вважаючи, що слід розвивати етнічну толерантність стосовно інших національностей.

Висновки

Результати проведеного емпіричного дослідження засвідчили наявність етнічних упереджень та стереотипів серед студентської молоді стосовно представників певних національностей, а саме наявність негативних, глибинних гетеростереотипів по відношенню до росіян та негативних поверхневих стереотипів стосовно німців. У більшості досліджуваних діагностовано позитивну етнічну ідентичність, що характеризується поєднанням позитивного ставлення до власного народу з позитивним ставленням до інших народів. З'ясовано, що рівень розвитку емоційного та поведінкового компоненту етнічно-толерантної особистості характеризується переважно високим рівнем, тоді як когнітивний компонент має середній рівень прояву, що засвідчує необхідність розширення системи знань щодо інших етнічних груп, їх особливостей, національного характеру, що дозволить уникнути проявів інтолерантного відношення до представників тих чи інших етнічних груп у майбутньому.

Перспективами подальших досліджень вважаємо розробку системи інформаційних та розвиваючих заходів щодо підвищення рівня розвитку

КОГНІТИВНОГО КОМПОНЕНТУ ЕТНІЧНОЇ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ПРЕДСТАВНИКІВ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ.

Список літератури

References

1. Aboud, F. (1994). *Children and Prejudice*. Oxford: Blackwell Publishers.
2. Gasanov, I. (1994). *Natsionalnye stereotypy i obraz vruga* [National stereotypes and the image of the enemy]. Moscow: Progress.
3. Gnatenko, P. (1995). *Etnicheskie ustanovki i etnicheskie stereotypy* [Ethnic guideline and ethnic stereotypes]. Dnipropetrovsk: Dnipropetrovsk State University.
4. Ivanova, N. (2004). *Identichnost i tolerantnost: sootnoshenie etnicheskikh i profesionalnykh stereotipov* [Identity and tolerance: the ratio of professional and ethnic stereotypes]. *Voprosy Psichologii*, 6, 54–63.
5. Kykhtiuk, O. (2010). *Psicholopichni osoblyvosti formuvannja etnichnoji tolerantnosti u studentskoji molodi* [Psychological peculiarities of forming ethnic tolerance in student youth]. Ph.D. thesis. Lutsk: Volyn National University.
6. Soldatova, G. (2006). *Psichologicheskie mekhanizmy ksenofobii* [Psychological mechanisms of xenophobia]. *Psichologicheskij Zhurnal*, 27(6), 5–17.
7. Zasiiekina, L. (2008). *Fenomen tolerantnosti kriz pryzmu etnichnogo dyskursu* [The phenomenon of tolerance from ethnic discourse perspective]. *Psicholohichni Perspektyvy*, 11, 99–109.